

PROGRAMY SOCJALNE DLA RODZIN WIELODZIETNYCH

Kamil Frysztak

Ministerstwo Rodziny
i Polityki Społecznej

Po pierwsze
Rodzina!

KONKURS MINISTRA RODZINY I POLITYKI SPOŁECZNEJ
I PEŁNOMOCCNIKA RZĄDU DO SPRAW POLITYKI DEMOGRAFICZNEJ

FUNDACJA
Misji Obywatelskiej

FUNDACJA

Misji Obywatelskiej

Z MYŚLĄ O RODZINIE Z MISJĄ O PRZYSZŁOŚCI

Projekt dofinansowany w konkursie
Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej
„Po pierwsze Rodzina!” na rok 2022!

Ministerstwo Rodziny
i Polityki Społecznej

Po pierwsze
Rodzina!

KONKURS MINISTRA RODZINY I POLITYKI SPOŁECZNEJ
I PEŁNOMOCNIKA RZĄDU DO SPRAW POLITYKI DEMOGRAFICZNEJ

Kamil Fryszak

Doktorant w Wyższej Szkole Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie,
nauczyciel w przedszkolu specjalnym dla dzieci ze spektrum autyzmu,
trener piłki nożnej.

PROGRAMY SOCJALNE DLA RODZIN WIELODZIETNYCH

„Jest to program, który nie tylko wspiera rodziny finansowo. To rzeczywiście bardzo ważne, że udało się nam zredukować biedę, ubóstwo wśród dzieci, udało się nam bardzo wyraźnie poprawić sytuację materialną dużych rodzin. To są dane statystyczne. Największą satysfakcją jest to, że te rodziny mogą spokojnie myśleć dzisiaj o planowaniu swojej przyszłości, mogą pozwolić sobie na to, że dzieciaki mają dodatkowe zajęcia, że mogą spełniać ich marzenia, że mogą pojechać na wakacje”.

W takich oto słowach wypowiedziała się o programie „Rodzina 500+” Premier Beata Szydło w czerwcu 2016 roku. Podkreśliła ona, że program, który ruszył 1 kwietnia 2016 roku jest finansowym fundamentem wsparcia rodzin. Rodzina bowiem znajduje się w centrum polityki społecznej rządu. Tkwi w niej potencjał, który jest źródłem rozwoju naszego kraju.

„Daliśmy polskim rodzinom szczęście i myślę, że nikt im już tego nie odbierze, nikt nie jest w stanie tego zakwestionować. Ci, którzy chcą zlikwidować ten program powinni pojechać do ludzi, porozmawiać z nimi, jak to wygląda. To jest program potrzebny. Nie tylko ma wymiar finansowy, ale zaczęło się rodzić coraz więcej dzieci (...)”.

Jak wynika z badania naukowców skupionych wokół Instytutu Wiedzy o Rodzinie i Społeczeństwie, rodzice także pozytywnie oceniają program „Rodzina 500+”. Oceny programu przedstawili w opracowaniu „Opinie na temat Programu Rodzina 500+ w świetle ogólnopolskiego badania rodziców”. Wyniki badań zaprezentowali podczas konferencji naukowej „Rodzina – wyzwania na XXI wiek”, która odbyła się w Poznaniu. Wydarzenie to było częścią III Kongresu Demograficznego, który miał miejsce w marcu 2022 roku, a nad którym patronat objął Prezydent RP Andrzej Duda.

Według wyników przeprowadzonego badania 2/3 respondentów pozytywnie oceniło wprowadzenie programu. Dodatnia ocena była wprost proporcjonalna do liczby posiadanych dzieci – im w rodzinie znajdowało się więcej dzieci, tym pozytywniejszy był odbiór programu.

Badani stwierdzili, że jego wpływ na dzietność jest zróżnicowany, 75 proc. z nich stwierdziło, że nie wpłynął on na poprawę dzietności i są to głównie mieszkańcy miast. Lepsze opinie o programie mają mieszkańcy wsi, choć także nie zauważyli znaczącego wpływu podjętych działań na zwiększenie liczby urodzeń dzieci. Podobnie uważają rodzice, którzy posiadają jedno dziecko (aż 90 proc.). W kwestii wpływu programu na decyzję o potomstwie w zależności od typu związku, połowa respondentów, zadeklarowała, że wpłynął on korzystnie na decyzję o posiadaniu dziecka w związkach niesformalizowanych. Nie zaobserwowano takiej zależności wśród małżeństw i rodziców samotnych. Pieniądze z Programu „Rodzina 500+” przeznaczone są głównie na:

- odzież i obuwie (64,3 proc.),
- żywność (37,8 proc.),
- zajęcia dodatkowe i korepetycje dla dzieci (24,7 proc.),
- artykuły i podręczniki (24,5 proc.),
- wyjazdy turystyczne (21,1 proc.),
- ochronę zdrowia i leczenie (19,7 proc.).

Większość badanych uważa, że są one wydatkowane zgodnie z ich przeznaczeniem, około 25 proc. uważa przeciwnie, podkreślając, że są one wykorzystane na spłatę kredytu (3,1 proc.), zakup mebli do domu (0,4 proc.), czy remont domu (0,3 proc.). Naukowcy zbadali też wpływ programu na sytuację ekonomiczną rodzin i prawie 90 proc. badanych stwierdziło, iż przyznane w ramach programu świadczenie nie spowodowało zmian w sferze zawodowej. Tylko niewielu z badanych zrezygnowało z dodatkowego zatrudnienia lub nadgodzin. Ponad połowa badanych (58 proc.) zgodnie przyznaje, że świadczenia otrzymywane w ramach programu poprawiły sytuację materialną rodzin z dziećmi bądź w dużym i bardzo dużym stopniu, bądź w stopniu umiarkowanym. 2/3 respondentów deklaruje, że nie spotkała się z negatywnymi opiniami innych osób w stosunku do siebie, ze względu na fakt korzystania z programu. Najczęściej z taką krytyką spotykają się rodziny posiadające trójkę lub więcej dzieci (aż 47 proc.). Program ma wysokie poparcie społeczne (aż 75 proc. badanych, najczęściej z dwojgiem dzieci uważa, że nie powinien zostać zlikwidowany) i miał

duży wpływ na poprawę sytuacji materialnej rodzin. Do kwietnia tego roku blisko 178 mld złotych trafiło do rodzin, ponad 6,5 mln dzieci objętych zostało wsparciem. Na początku – od kwietnia 2016 roku – świadczenie wychowawcze przysługiwało na drugie i kolejne dziecko. Wsparcie można było otrzymać też na pierwsze dziecko, rozumiane jako najstarsze lub jedyne dziecko w wieku do ukończenia 18. roku życia, ale po spełnieniu kryterium dochodowego. W 2019 roku rozszerzono formułę programu – od 1 lipca 2019 roku kryterium dochodowe przestało obowiązywać i ze świadczenia skorzystać mogą wszyscy rodzice, bez względu na dochody czy liczbę dzieci w rodzinie. Uproszczono też procedury: przyznanie świadczenia nie wymaga wydania i doręczenia decyzji administracyjnej. Program pomaga rodzinom „w ciężkim życiu” (badania CBOS potwierdziły, że wprowadzenie świadczenia wychowawczego odegrało kluczową rolę w ograniczeniu zasięgu ubóstwa skrajnego w Polsce, w 2020 roku jego zasięg wśród dzieci w wieku 0–7 lat wyniósł 5,9 proc., przed 2016 rokiem wskaźnik ten kształtował się na poziomie 9–10 proc.), poprawia sytuację finansową rodziców i pomaga zaspokoić niektóre dodatkowe wydatki związane z dziećmi – np. koszty leczenia, wyjazdy wakacyjne, drobne rodzinne marzenia. Przeciwnicy podnoszą sprawę rzekomego zadłużania się państwa, braku kontroli nad sposobem wydatkowania środków przez rodziny, wzrostu cen towarów i usług. Sugerują też zmianę formy świadczenia na zwolnienia podatkowe i darmowy dostęp dzieci do kultury, żłobków i przedszkoli.

Program wyraźniej wpłynął w sposób korzystny na osoby o niższym statusie społecznym, z większą liczbą dzieci i niższym wykształceniem, mieszkające na wsi i o niezbyt dobrej sytuacji materialnej.

Pani Minister Marlena Małaż z Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej stwierdziła, że to sztandarowy programu rządu Zjednoczonej Prawicy.

„Wsparcie rodzin z dziećmi przestało być utożsamiane z pomocą socjalną, a zaczęło być traktowane jako inwestycja w rodzinę. Zamiast stygmatyzować rodziny, przede wszystkim wielodzietne, które korzystały z pomocy państwa, pokazaliśmy, że wsparcie

może mieć charakter powszechny i powinno być traktowane jako inwestycja w rodzinę, która opłaca się wszystkim – państwu, samorządom, oczywiście samym rodzinom”.

Ministerstwo podejmuje inne liczne działania z zakresu polityki państwa na rzecz dziecka i rodziny. Takim przykładem jest Rządowy program „Dobry Start”, czyli dodatek z tytułu rozpoczęcia roku szkolnego. To program zwany też „300+”, będący inwestycją w edukację polskich dzieci. Jednorazowe wsparcie przysługuje na początku każdego roku szkolnego dla dzieci uczących się w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych aż do ukończenia 20. roku życia i 24. roku życia w przypadku dzieci z orzeczoną niepełnosprawnością. W 2022 roku świadczeniem zostało objętych 4,4 mln uczniów. Z kolei rozwój instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 – żłobków, klubów dziecięcych i dziennych opiekunów wspiera program „Maluch+”.

Ustawa o pomocy społecznej nie ma w swoim katalogu pojęcia wielodzietności. Definicję rodziny wielodzietnej zawiera natomiast Ustawa o świadczeniach rodzinnych, według której rodziną wielodzietną nazywamy taką rodzinę, w której wychowuje się co najmniej troje dzieci. Rodzina wielodzietna spełniająca kryterium dochodowe (dochód na osobę nieprzekraczający 674 zł, a w przypadku występowania w rodzinie niepełnosprawnego dziecka – dochód na osobę nieprzekraczający 764 zł), otrzyma zasiłek rodzinny w wysokości:

- 95,00 zł na dziecko w wieku do ukończenia 5 roku życia,
- 124,00 zł na dziecko w wieku powyżej 5 roku życia do ukończenia 18 roku życia,
- 135,00 zł na dziecko w wieku powyżej 18 roku życia do ukończenia 24 roku życia.

Rodzinie wielodzietnej przysługują także dodatki do zasiłku rodzinnego, ale warunkiem ich uzyskania jest przyznane prawo do zasiłku rodzinnego. Najpierw rodzina musi złożyć wniosek o zasiłek rodzinny, a dopiero potem może ubiegać się o poszczególne dodatki. W zależności od sytuacji może starać się o inne z pozostałych sześciu dodatków. Jest to dodatek do zasiłku rodzinnego, a wysokość tego dodatku to 95 zł miesięcznie na trzecie i na następne dzieci uprawnione

do zasiłku rodzinnego (dodatek z tytułu wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej). Z kolei dodatek z tytułu kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego przysługuje dzieciom do ukończenia 16. roku życia, jeżeli legitymują się orzeczeniem o niepełnosprawności oraz dzieci pomiędzy 16. a 24. rokiem życia, jeśli posiadają orzeczenie o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności. Wysokość dodatku wynosi 90 zł na dziecko do ukończenia 5. roku życia oraz 110 zł na dziecko między 5. a 24. rokiem życia.

Z wychowywaniem dziecka w rodzinie wielodzietnej wiąże się dodatek z tytułu podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania. Wsparcie należy się rodzicom, których dziecko uczęszcza do szkoły poza swoim miejscem zamieszkania i jest przyznawane na 10 miesięcy roku szkolnego. Wynosi 69 zł dla dzieci dojeżdżających do szkoły poza rodzinną miejscowość oraz 113 zł dla dziecka zamieszkałego w miejscowości, w której znajduje się szkoła (ale nie dom rodzinny). Dodatkem, który ma częściowo pokryć wydatki związane z uczęszczaniem dziecka do szkoły jest dodatek z tytułu rozpoczęcia roku szkolnego. Wynosi 100 zł i jest przyznawany raz w roku. Ponadto rodzic może ubiegać się o dodatek z tytułu samotnego wychowywania dziecka. Wynosi on 198 zł na jedno i 368 zł na dwójkę dzieci. W przypadku dzieci z niepełnosprawnością kwota wzrasta o 80 zł na dziecko. W sytuacji, gdy rodzina nie przekracza 50% kryterium dochodowego, kwota dodatku dla samotnego rodzica zwiększa się o 50 zł na dziecko. Dodatek przysługuje, jeśli nie zasądzone alimentów od drugiego rodzica lub rodzic nie żyje. Dodatek z tytułu urodzenia dziecka – jest to świadczenie jednorazowe, a warunkiem przyznania jest pozostawanie kobiety w ciąży pod opieką lekarską od co najmniej 10 tygodnia ciąży do porodu. Dodatek można uzyskać jedynie do ukończenia przez dziecko 1. roku życia. Następnie dodatek z tytułu opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego przysługuje na okres 24 miesięcy w przypadku jednego dziecka, 36 miesięcy (opieka nad więcej niż 1 dzieckiem) bądź 72 miesiące (opieka nad dzieckiem legitymującym się orzeczeniem o niepełnosprawności albo o znacznym stopniu niepełnosprawności). To pomoc finansowa w wysokości 400 zł miesięcznie dla rodzica lub opiekuna, który korzysta z urlopu wychowawczego.

Wsparciem dla rodzin wielodzietnych, gdzie występuje co najmniej troje dzieci, jest także Karta Dużej Rodziny, czyli system zniżek i dodatkowych uprawnień w instytucjach publicznych i w firmach prywatnych. Obejmuje ona zniżki m. in. na przejazdy kolejowe, na wejścia do muzeów, parków narodowych, kin czy teatrów, niższe opłaty paszportowe, koszty przebywania dziecka w przedszkolach i żłobkach, rabaty w niektórych księgarniach i antykwariatach, zwłaszcza na podręczniki szkolne, na zakup żywności, ubrań, obuwia, kosmetyków czy paliwa. Karta istnieje od 2014 roku i nie jest uzależniona od dochodu rodziny. W całej Polsce jest około 29 tysięcy punktów honorujących Kartę Dużej Rodziny, a ze zniżek korzysta obecnie 1,04 mln polskich rodzin.

Kolejnym ważnym wsparciem finansowym jest Rodzinny Kapitał Opiekuńczy, a także bon turystyczny w wysokości 500 zł, który można przeznaczyć m. in. na opłacenie noclegów, kolonii, półkolonii, biletów do aquaparku czy muzeum. Bon jest formą wsparcia dla polskich rodzin w sytuacji osłabienia gospodarki przez pandemię COVID-19.

Świadczenie w ramach Rodzinnego Kapitału Opiekuńczego i Polskiego Ładu przekazywane jest bez względu na osiągnięte dochody i jest przeznaczone na dziecko drugie i kolejne w wieku między 12. a 35. miesiącem życia. Pomoc finansowa w wysokości 500 zł lub 1000 zł miesięcznie nie może przekroczyć 12 tys. zł.

Posiadanie dzieci ma też duże znaczenie w corocznym rozliczeniu z fiskusem. Rodzice mogą skorzystać z ulgi na dzieci. Jej wysokość zależna jest od liczby potomków, trzecie dziecko 166,67 zł/m-c, czwarte i kolejne dziecko 225 zł/m-c.

Wielodzietność to jedna z przyczyn udzielania pomocy społecznej. Po spełnieniu kryterium dochodowego (dochód na osobę nieprzekraczający 600 zł) rodzina może uzyskać pomoc w formie zasiłku celowego czy okresowego. W wyjątkowych sytuacjach pomoc finansowa może zostać udzielona nawet w przypadku niespełnienia kryterium dochodowego, wówczas przyznawane jest wsparcie w formie specjalnego zasiłku celowego. Rodzina może ubiegać się o pokrycie kosztów wyżywienia dzieci w szkole, pokrycie wyżywienia podczas pobytu na kolonii letniej, pomoc w formie paczki żywnościowej. Ponadto rodzina, która napotka

trudności w wypełnieniu obowiązków wychowawczych może skorzystać z pomocy placówki wsparcia dziennego dla dzieci, nazywanych zwykle świetlicami środowiskowymi, które świadczą pomoc adekwatną do potrzeb dzieci i mimo skromnych warunków prawidłowo realizują swoje zadania: ich praca pozytywnie wpływa na rozwój osobowości dzieci, ich postępy w nauce oraz kształtowanie relacji społecznych opartych na wzajemnej pomocy, współpracy i solidarności.

Każdy samorząd indywidualnie podejmuje decyzję o tym, czy będzie dodatkowo wspierał rodziny wielodzietne. Te gminy, które wprowadziły to rozwiązanie, oferują im Karty Dużych Rodzin, uprawniające do zniżek, a najczęściej stosowanymi są bezpłatne lub tańsze przejazdy komunikacją miejską, ulgi w korzystaniu z miejskich obiektów sportowych oraz innych placówek oświatowo-kulturalnych. Prywatne firmy wprowadzają zniżki na swoje usługi lub sprzedawane produkty. Oprócz jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia dziecka oraz dodatku do zasiłku rodzinnego, opiekun w niektórych gminach może otrzymać trzecie świadczenie związane z tym wydarzeniem. Jego przyznanie nie jest jednak obowiązkowe i jest finansowane z budżetu samorządu, co wymaga podjęcia stosownej uchwały rady gminy. W takiej uchwale wskazywana jest jego wysokość oraz szczegółowe warunki uzyskania. Radni mogą dla przykładu uzależnić jego przyznanie od kryterium dochodowego lub wprowadzić wymóg związany z określonym czasem wcześniejszego zamieszkiwania na terenie samorządu. Poza tym w wielu samorządach realizowany jest kompleksowy program wsparcia dla rodzin „Za Życiem”, obejmujący swoimi działaniami rzeczywistą i pełną pomoc w celu integracji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych. Zapewnia on podniesienie jakości i dostępności świadczeń opieki zdrowotnej, zwiększenie efektywności i dostępności do rehabilitacji dzieci, u których zdiagnozowano ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą życiu. W programie tym przewidziane jest również wsparcie dla rodzin w opiece nad osobą niepełnosprawną czy zabezpieczenie potrzeb mieszkaniowych. Niezwykle ważnym jest program operacyjny „Pomoc żywnościowa”, kierowany do osób i rodzin, które z powodu niskich dochodów nie mogą zapewnić rodzinie odpowiednich produktów żywnościowych, posiłków,

a więc ma on na celu ograniczanie ubóstwa poprzez zwiększenie bezpieczeństwa żywnościowego osób najbardziej potrzebujących.

Wszystkie świadczenia i programy pomocowe, programy socjalne są konieczne dla wspomagania rodzin w ich funkcjach: prokreacyjnej, produkcyjnej, usługowo-opiekuńczej, socjalizacyjnej, wychowawczej i ekonomicznej. Rola państwa w kreowaniu polityki rodzinnej, polegającej na kształtowaniu warunków sprzyjających realizacji podstawowego zadania rodziny jest ogromna. Społeczne zainteresowanie środowiskiem rodzinnym, rodziną, dziećmi wynika z faktu, iż stanowią one o potencjale zasobów pracy. Jest to niezbędny czynnik ekonomicznego rozwoju państwa. Ponadto podstawowym celem w polityce demograficznej jest uruchomienie przez rządzących różnego rodzaju bodźców dla wzrostu liczby urodzeń, dlatego niezwykle ważna jest rodzina i rozwiązywanie problemów współczesnej rodziny. Polityka rodzinna kreowana przez rząd skierowana jest na poprawę kondycji i jakości życia polskich rodzin, na usługi społeczne, edukacyjne, na odbudowę autorytetu, godności polskich rodzin.